

SEYAHAT JURNALI (1897)

Ali Bey, Direktör (1844-1899)

Genel bakış

Ali Bey'in Seyahat Jurnalı Osmanlı döneminde yazılmış en önemli seyahatnamelerdendir. Gezi yazısı ve günlük tarzında yazılmıştır. İstanbul'dan Hindistan'a kadar uzanan üç yıllık süreci tarih ve yer vererek sade bir üslup ile kaleme almıştır. Gittiği yerlerin tarih, coğrafya, folklor, kültür-sanat, âdet-geleneklerine dair kısa kısa bazen mizahi tarzda bilgiler vermiştir. Gezdiği yerleri anlattığı için seyahatname, tarih, saat ve yer vererek günlük hayatını yazdığı için de günlük tarzına girer. Direktör Ali Bey'in "Seyahat Jurnalı"(1897) adlı gezi kitabı batıdaki anlamıyla Türk edebiyatında görülen ilk gündüzdür. Tanzimat Dönemi'nde değişmeye başlayan mizah anlayışının seçkin ve dikkate değer kalemlerinden Ali Bey'in Düyun-ı Umumiye müfettişi olarak 1885-1888 yılları arasında çıktığı seyahatin güncesi olan eserde Ali Bey, gördüğü yerlerin coğrafi, demografik ve kültürel özelliklerini aktarıyor. Kendisinin, "Bu jurnalın içeriği sadece gözlemlerden oluşmaktadır. Bir meziyeti varsa o da Irak gibi uzak memleketlerin ve özellikle Hindistan şehirlerinden bazılarının buralarca bilinmeyen durumlarına ve adetlerine dair genel bir fikir vermesinden ibarettir," diye tanıttığı Seyahat Jurnalı'nın mizahi niteliği de bulunuyor.

Kişiler

Arif Bey: Ali Bey'in yol arkadaşıdır.

Mösyö Heçl: Ali Bey ile Haleb'e kadar yolculuk eden vapur arkadaşıdır.

Mösyö Rot: Mısır'a gidecek olan, Ali Bey ile İskenderun da gezerek deveye binen Ali Bey'in vapur arkadaşıdır.

Faris: Dicle ve Fırat arasında bulunan Şemer Aşiretinden on bin nüfus kadar Şemerlilerin reisidir.

Ali Ağa: Uzun boylu, yirmi beş yaşlarında kadar, genç bir adamdır. Birkaç sene evvel bu taraflara gönderilen ıslahat heyeti memurları Kürt ileri gelenlerinden bir kısmını İstanbul'a gönderilen tek kelime bile Türkçe öğrenmeksizin tekrar vatanına döner. İstanbul'da kaldığı sıralarda bu şehir halkından yakın ilgi gördüğü için, yurdundan gelip geçen İstanbulluları karşılayıp ikram göstermektedir.

Şaban Paşa: Ali Bey'i Basra da kaldığı sürece misafir eden Basra valisidir.

KONU

Ali Bey'in ilk durağı, görülecek bazı işler nedeniyle Midilli'dir. Ardından İzmir'e geçer; buraya gelmesinin nedeni İskenderun'a giden gemiye binmektir. Gemi Mersin'e de uğradığı için orayı da gezer ve İskenderun'a varır. Burası seyahatinin deniz yoluyla yaptığı kısmının son bulunduğu yerdir.

At sırtında Halep'e doğru hareket ederler. Bozuk yollarda hayli cefa çektikten sonra Halep'e ulaşırlar. Şehir yüz yirmi bin nüfuslu, önemli bir pazar yeridir. Evleri kâğır ve muntazam, dar sokakları kaldırımlıdır. Suru yıkılıp harap olmuşsa da, çarşısı büyük ve bakımlıdır. Halk anadilleri olan Arapça konuşur ama çoğu Türkçe bilmektedir. Zengini ve itibarlı tüccarının çokluğu kadar, zarif kumaşları ve nefis tatlıları meşhurdur. Ali Bey, yeri güzelse de anmaya değer bir şey göremediği Kilis'ten, Amerikalıların büyük ve mükemmel bir okullarının bulunduğu Ayıntap'tan [Antep], Belkis şehrinin harabelerini gördüğü ağaçsız Nizip'ten ve Siverek'ten geçerek Diyarbakır'a ulaşır. Burada on gün kalan yazar, daha sonra öncelikli ulaşım aracı olacak kelekle Siirt'e geçer ve bir ev kiralayarak yerleşir. Bölgedeki tuzlaları denetlemesi gerekmektedir. Ahalinin çoğunun Türkçe bilmediği kentte nüfusun çoğunluğu Kürt ise de, konuşulan dil Arapça'dır. Ali Bey bu kent için, "İçi ne kadar kasvetliyse de, dışı da o kadar hoştur... Türbesi çok, halkı türbe ziyaretine çok düşkündür" diyor. Siirt'ten "Kürtlerin şeyhlere gösterdikleri hürmet ve itibarın derecesini" gördüğü Bitlis'e, oradan da Tatvan'a geçen Ali Bey, bu vesileyle Van Gölü'nü de görmüş olur. Yine geldiği yolu izleyerek Diyarbakır'a döner. Görevi icabı Mardin'e gidip çevredeki tuzlaları denetlemesi gerekmektedir. Nihayet günler süren yolculuk sona erer.

Bağdat'a ulaşırlar. "Ahalinin sınıf ve mezhebine göre" giyindiği, adi çamurdan yapılmış, dayanıksız evlerde oturduğu, evlerin tek su kaynağının bahçelerdeki kuyular olduğu, kaldırımsız, kanalizasyonu olmayan bu şehirde bir süre kalan yazar çevreyi de gezmeyi ihmal etmez. Bağdat'tayken Düyunu Umumiye "memuriyetini sona erdirir", ancak o Bağdat Valiliği'nde yeni bir göreve başlar.

Bir süre sonra hükümet onu İstanbul'a çağırır. O da "mevsimden dolayı denizyoluyla gitmeyi karayoluna" tercih eder. Ve bu kez nehir gemisiyle Basra'dan hareket eder. Önce Basra, sonra da

Umman körfezlerini görür ve Maskat şehirlerini dolaşır. Sonunda Karaçi'ye varırlar. Karaçi 200 bin nüfuslu, caddeleri geniş ve muntazam, büyük ve yüksek binaları olan bir kenttir. Caddeleri gaz lambalarıyla aydınlatılmaktadır. Ali Bey burada bir gece kalıp aynı gemiyle Bombay'a doğru yola çıkar. Yolda şiddetli bir fırtınaya tutulurlar; kamarası dahil, geminin her yanını su basar. Neyse ki kurtulurlar. Ve gecikmeli olarak Bombay'a varırlar. Gemiden indikten sonra bir otele yerleşen Ali Bey yaşadığı fırtınadan sonra hemen Süveys'e gidecek bir gemiye binmek istemektedir. Bu yolculuğa çıkma isteğinin başka nedeni de ülkedeki görülmeye değer şeyleri görmek, halkını tanımak arzusudur. Bir hafta sonra hareket edecek gemiye binmeye karar verir. 8 Kasım'da geldiği Bombay'dan bir hafta sonra Süveys'e doğru yola çıkan Ali Bey kazasız belasız önce Mısır'a, ardından da bir başka gemiyle İstanbul'a ulaşır.

OLAYLAR

İskenderun'da gezi Ali Bey vapur arkadaşı Mösyö Hençl Haleb ile karaya çıkar. İskenderun da bir gece kalıp ertesi gün yola çıkmaya karar verirler. Vapur burada yirmi dört saat kaldığı için Mısır'a gidecek olan ve dolayısıyla vapurda kalan diğer yol arkadaşı Mösyö Rot da onlarla beraber karaya çıkar. Mösyö Hençl'in ortaklarından ve Alman Konsolosluğuna vekalet eden Mösyö Lüzinger onları yemeğe davet eder. Etrafta bir bakkal bile bulunmadığından daveti kabul ederler.

Mösyö Lüzinger'in ikram ettiği öğle yemeğinden sonra Mösyö Rot ile beraber memleketi görmek üzere dolaşmaya çıkarlar. Deniz kenarında düzlük bir yerde yüklerini indirip istirahat etmekte bulunan bir katar deve görerak Mösyö Rot'a: "Hiç deveye bindiniz mi?" diye sorar. Mösyö Rot: "Hayır binmedim, pek arzu ederim; deveni müsade etse de şunların birine binsem" der. Mösyö Rot Türkçe bilmediği için Ali Bey tercüme eder. Türkmen deveni kabul eder ve Mösyö Rot'u yerde yatan semerli develerin birine bindirir. Mösyö Rot gayet kısa boylu bir adamdır. Karaya çıkarken başına uzun silindir şapka giymiştir. Kıyafeti bir Avrupalı'nın deve üzerinde görünüşü tuhaf bir manzara teşkil ettiğinden Ali Bey gülerek ona bakmakta iken, devenin ayağa kalktığı sırada, Mösyö Rot'un şapkasının bir tarafa kendisinin bir tarafa yuvarlandığını görür. Semerin önündeki topaca tutunmadığı için düşer. Buldukları yer kumluk olduğu için hiç bir yeri incinmeden kalkar. Bu kazadan gözü yılıp, düşmemek için nasıl tutunması gerektiğini deveden öğrendikten sonra, tekrar, yatan develerden birine biner ve deveni onu, devenin yularından tutarak biraz gezdirir. Memlekette görececek şey ve gezecek yer olmadığından, Mösyö Rot'un daveti üzerine akşam vapura dönerek akşam yemeğini birlikte yerler. Mısır'a gidecek olan Mösyö Rot'a veda ederek Düyun-ı Umumiye dairesinde geceler.

Siirt'te göze çarpanlar

Ali Bey'in Siirt'te tuhafına giden hallerden biri olarak bir minare dilenciliği görür. Elbise, topluca bir para veya bir baş inek gibi belli başlı bir şey dilenerek isteyen fakir biri, bir minareye çıkarak sabahtan akşama kadar: "Yarabbi, bana falan şeyi ver!" diye günlerce bağırp dua eder ve bunlardan bazısının istekleri hayır sahipleri tarafından yerine getirilir.

Bir de Siirt'e bir ev yapılırken işçilerin alçı dövmesi pek tuhaf gelir. Ellerinde saplan iki arşın kadar uzun tokmaklar olduğu halde beş altı kişi sırayla dizilip alçıyı önlerine bırakarak evvela birincisiyle üçüncüsü ve beşincisi tokmaklarını havaya kaldırır; onlar indirirken ikincisi, dördüncüsü ve altıncısı tokmaklarını kaldırır. Şöyle ki altı tokmaktan birer aşırı atlama olarak üçü kaldırılıp üçü indirildiğinde tokmaklar devamlı bir hareket ve dönüş meydana getirerek göze hoş görünürler. Tokmakçılar bu işi görürken şarkı da söyler ama ahenkleri ve sesleri Ali Bey'e göre dinlenilir şey değildir...

Şemer Aşireti Ali Bey ve yanındakiler Dicle ile Fırat arasında bulunan Şemer Aşireti'nin on bin kişilik reisi olan Faris'i ziyarete gider. Yanına vardığında onu çadırına alır. Orta yerde süslü bir deve eyerinden yapılmış sedire oturtur. Arapların çadırları siyah kıl çuvak çeşidindedir. Faris'in kendisine mahsus olan çadırı, mübalağasız, elli altmış arşın boyunda ve yirmi beş, otuz arşın eninde birçok direkli, pek büyük, tente gibi eteksiz bir çadırıdır. Güneş ne taraftan gelirse iplerini çekerek çadırı o tarafa yatırır. Ailesine mahsus harem dairesi olmak üzere bir kenarı perdeyle ayrılmıştır. Çadırın içinde bir yanda aşiretin ileri gelen yönetici ve kumandanları sayılan elli altmış kadar Arap mevki ve derecelerine göre oturmakta ve bir yanda bir çok zenci Arap kölelerden kimisi demirden yapılmış büyük kepçe şeklinde bir kahve tavasıyla yanmakta olan ateşin üzerinde kahve kavurmakta ve kimisi kepçenin her defa kavurduğu kahveyi hemen dibekte dövmektedir.

Yine kimisi de taze dövülmüş kahveyi derhal uzun burunlu ibrik şeklindeki cezvelerde pişirip zarfsız büyük Kütahya fincanlarının dibine bir yudum kadar koyarak hazır bulunanlara ikram etmektedir. Ali Bey'e de bu kahveden verirler. Usulünü bilmediği için kahvenin azlığına şaşarak bir yudumda bitirip fincanı Arap köleye verir fakat tekrar bir yudum kahve koyup verir. Onu da içer; yine o kadar kahve koyar. Bakar ki böylelikle ibrikteki kahveyi bütünüyle ona içirecek, üçüncü defasında fincanı geri vermez ve elimde tutar. Lakin Arap köle gitmeyip karşısında durur ve hali tavrıyla sanki ona ibrik bitmeden buradan gitmem gibi bakmaktadır. Nihayet kölenin şerrinden yanında bulunan Şeyh Faris'e sığınarak o

korkunç kahve ibriğini başından defeder. Faris, Ali Bey ve yanındakiler için çadır hazırlatır ve dinlenmek için o çadıra geçer. Hava çok sıcak olduğundan mendilini ıslatarak başına koyar fakat mendil kısa bir süre içinde kurur. Şeyh Faris, Ali Bey ve yanındakileri yemeğe davet eder. Araplarda ayağa kalkmak, oturmak, ululamak saygı sayılmadığı için, evvelce gördüğü altmış kadar Arap ileri geleni yerlerinde oturup nargilelerini içmekte ve hepsi birden, kavga eder gibi, yüksek sesle sohbet etmektedirler.

Yalnız Şeyh Faris, onları karşılayarak evvelki oturdukları yere oturtur. Sonra dört Arap köle önlerine gayet büyük bir lenger getirir. Bu lenger tepeleme pilavla doludur ve üzerinde kebab edilmiş bir karaca bulunur. Lenger gelince Şeyh Faris yerinden kalkıp yalnız Ali Bey ile yol arkadaşı Mihran Efendi'ye "Bismillah" diye lengeri göstererek kendisi karşılarında ayakta durur. Lengerin büyüklüğüne, yemeğin çokluğuna ve sonra birbirlerine bakarlar. Şaşkınlıktan elleri lengere varmaz. Hele şeyhin karşımızda divan durması büsbütün onlara şaşkınlık verir. Her ne kadar Faris'i kendileriyle birlikte yemesini rica etseler de kabul etmeyip "Bizde adet böyledir" der. Yalnız başlarına boğazlarından geçmeyeceğini söyleyip ısrar etmeleri üzerine, oturmakta olan Araplara dönerek: "İbni filan, ibni filan" diye yedi sekiz kimseyi çağırır. Onlar gelerek hep birlikte lengerin etrafına dizilirler ve "Hamse mübarek!" diye pilava girişirler. Şeyh Faris, yemek yedikleri sürece ayakta durur. Ali Bey ve Mihran Efendi kalktıktan sonra Şeyh Paris yine ileri gelenlerden sekiz on kişiyi daha isimleriyle çağırıp sofraya oturtur. Sırayla, sekizer onar, Arapların hepsi o lengerdeki yemeği yerler. Karacanın kırıntısıyla biraz pilav döküntüsü kalmıştır. Bir kenarda durmakta olan sekizer onar yaşlarında beş altı tane çıplak köle çocuktan, Faris'in işareti üzerine, maymun gibi lengerin içine atılarak pilav kırıntılarıyla kemikleri yağma edip bitirirler. Ali Bey Mardin'den hareket etmeden on üç lira kıymetinde bir tüfek satın alarak Faris'e hediye etmiştir. Faris'te onun karşılığı olarak Ali Bey'e bir tay hediye eder. Tayı kabul ederek yollarına devam ederler.

Kelek Ali Bey'in Bağdad'a gitmek üzere ısmarladığı kelek Eylül'ün ikinci Pazartesi günü hazır olmuştur. Diyarbekir'den aşağı, Bağdad'a doğru Dicle nehri üzerinde seyahat edenlerin bildiği gibi, kelek denilen şey keçi tulumlarından yapılmış bir çeşit saldır. Tulumları nefesle şişirip yan yana bağladıktan sonra üzerine bahçıvan sırgı dedikleri ağaçlardan birer arşın aralıkla sağlı sollu kirişler koyarak onun üstüne de ince çubuklar dizip kare biçiminde bir sal meydana getirirler ki ismi kelektir. Bu keleklerin büyüklüğü nehir suyunun azlığına çokluğuna göre olur. Keleğin iki küreği vardır; fakat bu kürekler keleği yürütmek için değildir, dümen yerine kullanılır. Bağdad'a kadar seyahat, mevsim gereği, yirmi günden fazla süreceği için böyle uzun bir zaman tente içinde barınmak zordur. Bundan dolayı, keleğin üzerine konulmak üzere, camlı ve çerçevesi üç pencere ve bir kapıyı ve içinde hela, kiler gibi yerleri bulunan ve ara sıra hava almak için merdivenle üzerine çıkılmak üzere üstü düz ve etrafı parmaklı, tahtadan güzel bir oda yaptırır. Yaptırdığı kelek yüz elli tulumluktur. Odanın kapladığı yerin dışında ancak iki kelekçinin manevralarıyla bir iki uşağın barınabilmesine yetecek kadar yer kalır. İki sandık ve üç çadırdan ibaret olan eşyalarını koymaya ve hele mutfak yerine imkan olmadığını görünce açıkta kalan eşya ve adamlarını karadan Hasankeyf kasabasına kadar gönderip orada bir başka kelek daha yaptırmayı düşünür. Çünkü karadan iki günlük mesafesi olan Hasankeyf'e, suların azlığı sebebiyle, kelek ancak altı günde varabilecektir. Dolayısıyla varışlarına kadar onlar orada bir kelek hazırlatabilir. Buna karar vererek mutfak eşyası ile aşçıyı keleğin bir köşesine sıkıştırıp eşyayı terk ile, eşe dosta veda ederek sonra, Kavs'dan keleğe yol verirler. Beş dakika ileride Kırklar tepesi denilen burnu döner dönmez şiddetle esen kible rüzgarı keleğin ilerlemesine engel olur. Burnun karşısında Acem Gölü denilen yerde durmaya mecbur olurlar. Kendileriyle vedalaştıkları kimseler keleğin durduğunu görünce yanlarına gelir ve bozmuş olan havanın düzetmesini bekleyip iki gün kalarak eşya ve aşhane için burada bir kelek daha yaptırdır birlikte götürmelerini tavsiye ederler. Ali Bey, öteki keleğin yapılmasına kadar artık karaya çıkmayıp keleğin içinde kalmayı uygun görür. Kelek yapıldıktan sonra yola çıkarlar birçok yerden geçerek Hasankeyf'ten ilerleyerek Botan nehrinin Dicle'ye katıldığı yerden yollarına devam ederler.

Mohine isminde bir köy yakınında Kürt'ün biri Ali Ağa teşriflerinizi bekler der, Ali Bey bu duruma çok şaşırır çünkü Ali Ağa adında tanıdığı hiç kimse yoktur. Kahvaltı etmek için bir kenara yanaşırlar. Ali Ağa keleğe gelir ve onları evine davet eder. Ali Ağa'nın davetine teşekkür ederek kendileriyle kelekte kahvaltı etmeye ikna eder. Ali Ağa ile kelekte oturup biraz sohbet edip daha sonra vedalaşarak yoluna devam ederler. Musul'a gelirler Musul da sipariş ettikleri diğer keleğe geçerler çünkü geldikleri kelek yolda oldukça harap olmuştur.

Musul'u gezdikten sonra yola devam ederler. Tekrit'e bir saat kala sağ kolda mağara gibi bir yer görürler. Hemen ardından zaptiye eri tüfeğine ve kelekçiler çakmaklı eski tabancalarına sarılıp silah atacak gibi olurlar. Ali Bey, "ne var" diye sorar. Zaptiye eri: "Buraya Sa'du Mağarası derler; lanetleme bir yerdir. Sa'du zararlı bir cindir ve bu mağarada barınır. Yolcular geçerlerken silah atmayacak olurlarsa mutlaka başlarına bir felaket gelir" cevabını verir. Ali Bey: "Barutun icadından önce yolcular ne yaparlardı? Böyle münasebetsiz fikirden vazgeçin; boş yere barut ve kurşun harcamayın. Hele ki kurşunun çöldeki birine tesadüf etmesi ihtimali de vardır" diyerek onları silah atmaktan vazgeçirir.

Yarım saat geçer geçmez çöl tarafında hava birden bire kararır; rüzgar kasırga gibi çölden öyle toz

kaldırılmıştı ki insana dehşet veriyordur. Kenara dar varabildiklerinde bora başlar. Ali bey daha önce böyle şiddetli bora görmemiştir. Keleğçiler keleşi kıyıya bağlar bağlamaz maşlaklarını başlarına çekip yüzüstü yere yatarlar ve bora geçinceye kadar da başlarını kaldırmazlar. Bu hal yirmi dakika kadar devam ettikten sonra hava açılır. Fakat rüzgarın şiddetinden nehirde meydana gelen dalgalar keleşi sudan bir metre kadar karaya çıkarıp çakılların üstüne oturtmuş, çölden gelen kumlar yerde yatan keleşçileri adeta kumlara gömülmüş gibi örtmüş ve odamın içini de doldurmuştur. Büyük zorluklarla keleşi suya indirirler, bir saat kadar dolmuş olan kumları temizlemekle uğraşırlar. Kendilerine çeki düzen verdikten sonra yollarına devam ederken Keleşçiler arasında kavga başlar çünkü bütün bu olanların sebebi Sa'du cini diye düşünürler. Ali Bey tüm bu olanlardan sonra onları ikna edemeyeceğini düşündüğü için sesini çıkarmaz.

Bağdat'da evlilik ve cenazeler

Dugunler Bağdat'da evlenme törenleri de çok ilgi çekicidir. Halk tabakasının düğünlerinde gelinin çeyizi bir gün evvelinden güveyinin evine götürülür. En önce kalaylı bakırdan büyük bir su göğümü gider. Arap kadınları muhtaç oldukları suyu nehirden bakır güğümlerle kendileri taşıdıkları için bu güğüm çeyizin en önemli parçalarından biri sayılır. Ertesi Perşembe günü yirmi otuz kadar kadın, gelini ortalarına alıp yaya yürüyerek güveyinin evine giderler. Yolda iki kadın gelinin koltuklarına girer ve bir kız çocuğu, gelinin önünde, bir aynayı ters tutarak yürür. Gelin hem yürür hem de devamlı bu aynaya bakar. En önde iki kişi başlarında, ince bir tüle sarılı küçük bir çekmece götürür. Bu çekmecelerin çeyiz ile gönderilmeyip de gelini birlikte gitmesi para ve ziynet çekmeceleri olduğu içindir. Zenginlerin gelinleri bu tarzda sokaklarda gezdirilmez. Buna karşılık güveyiler alay halinde gece sokaklarda gezdirilir. Bu alayda bazen bir iki takım çalgı, davul ve zurna ile köçekler, birçok fener ve meşaleler ve eski usulde mumlarla donatılmış tablalar bulunur.

Cenazeler Bağdat'da sıcak mevsimlerde cenazeleri gece gömerler. Daha evlenmemiş gençlerle bakire kızların cenazelerinin önünde tef ve dümbelek çalarlar ve kadınlar da mezarlığa kadar giderler. Cenaze olan evlerde kadınlar aralarında bir hafta resmi matem töreni yaparlar. Bu tören, ücretle tutulan birtakım ağlayıcı kadınların, ölen kimsenin medih ve senasını ilahi tarzında okuyup feryat etmelerinden ve orada biriken komşu kadınların göğüslerine vurarak, hele hele dedikleri "lü, lü, lü, lü!" diye bağışmalarından ibarettir. Ağlayıcı kadınlar ilahileri vakit vakit okudukları için ara yerde kahve şerbet ve nargileler içilir, gülüp eğlenerek sohbetler yapılır. Her sene ramazanın birinci gecesini, o sene içinde evlerinde cenaze meydana gelmiş olanların evlerinde bu resmi matem töreni mutlaka yapılır.

Karaçi'den Bombay'a giderken Bombay'a vapurla kırk sekiz saatlik yolları varken başlamış olan fırtına limandan çıkar çıkmaz şiddetlenir. Gece o dereceye gelir ki, vapurda yemek yemek şöyle dursun, dağlar gibi kalkıp da sonra vapurun üzerine dökülen dalgalardan güvertede durabilmek ve yarım metre kadar suyla dolmuş güvertelerden kamaraya gidip yatabilmek imkan dışındadır. Ali Bey, bir maşlaha sarılıp kamaranın merdiven ayaklarının üzerinde parmaklığa tutunarak oturup kalır. Merdiven başı köşk gibi mahfuz bir yer idiye de, dalgalar bu köşkün kapısından içeri hücum ettikçe düş gibi üzerinden ve başından geçerek aşağıya akmaktadır. Kamarasına girmiş olan suyun içinde yol sandığının yüzdüğünü olduğu yerden görür. Vapurda, Basra ve Mahmara'dan yüklenmiş, yüz kadar at vardır. Şiddetli dalgalar ara sıra bu biçare hayvanlardan bir ikisini alıp denize götürür ve Ali Bey merdivenin penceresinden baktıkça dalgaların, merdiven köşküyle birlikte kendisini de alıp götürebileceğini düşünerek, tarifsiz bir korkuya kapılır. Kamaradaki yatakların başuçlarında birer cankurtaran yeleği asılıdır. Ali Bey, bu gömleklerden bir tanesini giymek istediği halde, kamaradaki suların içinde yuvarlanıp boğulmak tehlikesi onu almasına engel olur. Artık hayatından ümidimi kesmiştir. "Zaten vapur battıktan sonra bir cankurtaran yeleğiyle denizin üstünde kalanları, Hint Okyanusu gibi büyük bir denizde kim görüp de kurtarabilirdi?" diye düşünür. İki günü bu şekilde geçirdikten sonra Bombay'a gelirler. Kırk sekiz saatlik yolu altmış saatte alarak gece yarısı varmış olurlar. Bu mevsimde Hint Okyanusu'nda bu kadar şiddetli bir fırtınanın görülmesi nadirdir. Sonradan, Bombay'da, içinde sekiz yüz yolcu olduğu halde Karaçi'den yola çıkan bir geminin fırtınada batıp sularda kaynıdığı olduğu haberini alırlar.

İstanbul'dan Bağdat'a ve Hindistan'a gidilen güzergah

Midilli, Ayvalık, İzmir, Mersin, İskenderun, Halep, Cübul, Kilis, Antep, Birecik, Siverek, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Muş, Nemrut Dağı, Van Gölü, Mardin, Şemer Aşireti, Dicle Nehri, Kelek, Hasankeyf, Cizre, Musul, Sa'du Mağarası, Tikrit, Samerra, Azamiye, Bağdat, Kâzimiyye, İkbâl-ül Devle, Bağdat'ın Yöresi, Müseyyip, Kerbelâ, Rezzaze ve Şifaiye, Tak-ı Kesra, Fehame, Hille, Babil, Kefl ve Küfâ, Necef, Hindistan Yoluyla İstanbul'a Dönüş, Basra, Basra Körfezi, Bender Ebu Şir, Lince, Bender Abbas, Maskat, Kiraçi, Fırtına, Bombay, Aden, Süveyş, Kahire, İskenderiye.

Temalar

Kültür – Sanat - Dil ve Edebiyat Ali Bey Seyahat Jurnalinde genel kabul gören ve herkesçe bilinen kültür, sanat, dil ve edebiyat unsurlarına kısmen değinirken, daha ziyade, seyahati esnasında gözlediği yörelere has farklı ve istisnai durumları dile getirir.

Siverek yolunda “Cürnüş” diye bir köy kahvesinde imamın “Feth-i Hayber” menkıbesini okuduğunu ve herkesin onu dinlediğini anlatması, İstanbullu bir yazarın Anadolu’daki halkın kültürel hayatının zenginliklerine dair ilk gözlemlerinden biridir.

Eğitim – Öğretim, Bilim-Teknik, Zanaat Ali Bey, seyahati esnasında bulunduğu memleketlerin eğitim-öğretim sisteminden ve müesseselerinden ziyade bunların eksikliğinden kaynaklanarak ortaya çıkan cehaletten ve batıl inançlardan söz eder.

Memleketteki eğitim-öğretim boşluğundan dolayı yabancı milletlerin kendi menfaatleri doğrultusunda bazı yerlerde açtıkları okulların varlığından haberdar eder. Mesela Antep’te Amerikalıların büyük ve etkili okullarının olduğu bilgisini verir

Gelenek ve Görenekler, Batıl İnançlar Ali Bey’in Seyahat Jurnalinde seyahat ettiği mekânlarda meraklı bir seyyah gözüyle peşine düştüğü unsurların büyük bir kısmı; insanı güldüren, düşündüren, bazen de hayrete düşüren, çoğu inanç ve itikat menşeli gelenek, görenek ve batıl inançlardır.

Küçük yaşlardan itibaren kızların alt dudaklarını vura vura genişletip, akabinde dudağı dışa doğru gerdiren halkalar takma geleneğine “dakkalama” denmektedir. Bu geleneğe uyan kadınların dudaklarının çok çirkin bir görünüm arz ettiklerini düşünür. Birecik yolunda ağaç bulunan yerlerde mezar olduğunu düşünen hatta şehit yatıyor olabileceğine inanan kürtlerin ağaç dallarına sıtma bağlayarak dua ettiklerini ve medet umduklarını belirtir.